

חסכת בבא קמא

פרק ארבעה אבות

מדף ה' ע"א בשלמא לתנא דידן עד דף ו' ע"א הצד השוה שבהן

שואלת הגמ' – זה מובן לתנא של משנתנו שכתב מספר "ארבעה" אבות נזיקין (על אף שכל אחד מבין ששור בור מבעה והבער זה ארבעה) כדי למעט את תשעת אבות הנזיקין שהוסיף ר' אושעיא, ור' אושעיא גם כתב מספר "שלוש עשרה" למעט את האחת עשרה אבות של רבי חייא, אבל קשה – למה רבי חייא הוצרך לכתוב מספר "עשרים וארבעה" ומה בא למעט?

מתרצת הגמ' – בא למעט: 1) מוסר – מלשין שמוסר ממון חבירו לעובד כוכבים. 2) ומפגל – כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת, לשם שלמים, דאין הקרבן עולה לחובת בעליו וצריך אחר.

שואלת הגמ' – ולמה באמת רבי חייא לא מנאם, ואמנם זה מובן שלא מנה את מפגל, כי לא דיבר על נזקי קדשים, אבל למה לא מנה את מוסר?
מתרצת הגמ' – שונה מוסר שהוא רק נזק ב"דיבור" ולא במעשה, ור' חייא לא דיבר על נזקים של דיבור.

שואלת הגמ' – הרי מוציא שם רע זה גם רק "דיבור" ולמה מנאו רבי חייא?
מתרצת הגמ' – זה דיבור שיש בו מעשה – א. כי התחתן איתה. ב. כי שכר עידי שקר להעיד שזינתה.

שואלת הגמ' – הרי עדים זוממים זה נזק של "דיבור" בלי מעשה ולמה מנאו רבי חייא?

מתרצת הגמ' – בעדים זוממים, התורה קוראת לזה מעשה "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו".

שואלת הגמ' – זה מובן לתנא של משנתנו שכתב "אבות" כדי ללמד שיש תולדות, אלא לרבי חייא ורבי אושעיא שהוסיפו אבות נזיקין אחרים – וכי איזה תולדות יש להם שנקראים אבות?

מתרצת הגמ' – אמר רבי אבהו: באמת אין להם תולדות ואף על פי כן נקראים "אבות" כי יש להם דין כאבות לשלם ממיטב.

ומנין יודעים שכל עשרים וארבע אבות נזיקין משלמים ממיטב? לומדים בגזירה שוה "תחת" "נתינה" "ישלם" "כסף" וכפי שנבאר – **בשן ורגל** כתוב: "מיטב שדה ומיטב כרמו **ישלם**" ומזה נלמד לכל מקום שכתוב "ישלם" שדינו לשלם ממיטב ומזה נלמד: בור, אדם, אש, שומר חנם, שומר שכן, שואל, שוכר, תשלומי כפל, תשלומי ארבעה וחמשה, גנב, גזלן, המטמא ומדמע ומנסך. שבכל אלו כתוב "ישלם" ודינם ממיטב כשן ורגל.

ובבור כתוב: "בעל הבור **ישלם, כסף** ישיב לבעליו" ולומדים מזה שכמו בור שכתוב בו "ישלם" הוא ממיטב וגם כתוב בו "כסף" אף כל מקום שכתוב "כסף" הוא ממיטב ומזה נלמד אונס ומפתה ומוציא שם רע, שכתוב בהם "כסף" ודינם ממיטב. **ובשור שנגח עבד** כתוב: "כסף שלושים שקלים **יתן** לאדוניו" ולומדים מזה שכמו שבשור שנגח עבד משלם ממיטב מגז"ש של "כסף" וכתוב אצלו "יתן" כך כל מי שכתוב אצלו לשון נתינה משלם ממיטב ולומדים מזה: רפוי ושבת שכתוב בהם נתינה ומשלם ממיטב.

ובקרן מועדת כתוב: "שלם **ישלם** שור תחת שור" ולומדים מזה שכמו שקרן שמשלמת ממיטב מגז"ש "ישלם" וכתוב שם את המילה "תחת" אף כל מקום שכתוב "תחת" משלם ממיטב ומזה נלמד: נזק וצער, שכתוב בהם "תחת" ודינם ממיטב.

למדנו במשנה: לא הרי השור כהרי המבעה.

שואלת הגמ' – מה המשנה בא לומר?

מתרצת הגמ' – אמר רב זביד משמיה דרבא לפרש: שאי אפשר שהתורה תכתוב שור שחייב ונלמד מזה מבעה, ולמה התורה הוצרכה לכתוב גם מבעה שחייב וכן קשה להיפך? ועל זה תירצה המשנה: שאי אפשר ללמוד אחד מהשני כי לכל אחד יש חומרא שאין בשני.

למדנו במשנה: ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים.

שואלת הגמ' – מה בא המשנה לומר?

מתרצת הגמ' – אמר רב משרשיא משמיה דרבא: שהיה קשה למשנה, שהתורה תכתוב שור ומבעה ונלמד מזה אש, ועל זה אומרת המשנה שאי אפשר, כי הייתי אומר שדוקא שור ומבעה חייב כי יש בהן רוח חיים ולא אש שאין בו רוח חיים, ולכן התורה צריכה לכתוב גם אש.

כי שדית בור בינייהו וביאור דברי רש"י ד"ה כי שדית בור

אמר רבא: דהנה למדנו כבר שאם התורה היתה כותבת מזיק אחד, לא הייתי לומד את השני, כי לכל מזיק יש חומרא שאין בשני, אבל אם התורה היתה כותבת בור ועוד אחד מהארבעה אבות נזיקין היינו לומדים כל האבות מהם בלימוד במה הצד (דהיינו לימוד מבנין אב משני כתובים) – הצד השווה שבהן.

הלימוד הוא באופן:

המלמדים: בור וקרן

הנלמד: שן - רגל - אש - אדם

תחילת הדין: הוא בק"ו, מה לבור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב, שן - רגל - אש - אדם שדרכם לילך ולהזיק כ"ש שחייב.

פירכא מבור: למה בור חייבה אותו התורה מכיון שהוא תחילת עשיתו לנזק, אבל שן - רגל - אש - אדם שאין תחילת עשיתן לנזק נאמר שהם פטורים.

הוכחה מקרן: קרן יוכיח שאנו רואים שקרן גם שזה לא תחילת עשיתו לנזק, והתורה חייבה אותו אז גם שן - רגל - אש - אדם אפילו שזה לא תחילת עשיתן לנזק נחייב אותם.

פירכא מקרן: למה קרן חייבה אותו התורה משום שזה כונתו להזיק אבל שן - רגל - אש - אדם שאין כונתן להזיק אולי הם פטורים.

הוכחה מבור: בור יוכיח שאפילו שאין כונתו להזיק גם חייב, אז גם שן - רגל - אש - אדם גם נחייב אותם.

סוף הדין: אנו רואים שלא המחייב אותם זה כונתו להזיק או תחילת עשיתן לנזק אלא הצד השווה שבהם שהם מזיקים הוא מחייב אותם לכן גם אנו נביא את כל המזיקים שן - רגל - אש - אדם ונחייב אותם.

אותו לימוד היינו גם לומדים אם התורה היתה כותבת בור - שן, בור - ורגל, בור - ואדם. היינו לומדים את כל השאר האבות נזיקים חוץ מקרן שלא היינו לומדים,

למ"ד שקרן אינה מועדת מתחילתן מכיון שקרן יש לזה דין שאין לאף אב שכל האבות מועדים מתחילתן וקרן אינה מועדת מתחילתן.

וכן אם התורה היתה כותבת **בור - ואש** היינו לומדים את **שן** מהצד השוה ואת **רגל** ו**אדם** מפלגא דדינא (חצי דין).

נבאר למה אם התורה תכתוב בור ואש היינו לומדים את שן בלימוד מהצד השוה ואת רגל ואדם מפלגא דדינא:

המלמדים: בור ואש

הנלמד: שן

תחילת הדין: מה לבור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב, שן שדרכו לילך ולהזיק כ"ש שחייב.

פירכא מבור: למה בור חייבה אותו התורה מכיון שזה תחילת עשיתו לנזק אבל שן שאין תחילת עשיתו לנזק אולי פטור.

הוכחה מאש: אש יוכיח שאין תחילת עשיתו לנזק ואם כל זה הוא חייב אותו דבר שן אפילו שזה לא תחילת עשיתו לנזק גם נחייב אותו.

פירכא מאש: למה אש חייבה אותו התורה מכיון שאוכלת בין ראוי לה בין שאינו ראוי לה, אבל שן דוקא חייבת על הראוי לה, אולי פטור.

הוכחה מבור: בור יוכיח שאנו רואים שאפילו שהיא חייבת דוקא בראוי לה (מכיון שעל אדם וכלים פטור) והתורה גם חייבה עליו, אותו דבר נביא את שן ונחייב אותו.

סוף הדין: אנו רואים שלא המחייב הוא תחילת עשייתן לנזק ולא שאוכלת בין ראוי לה בין שאין ראוי לה, אלא הצד השווה שבהם שהם מזיקים הוא מחייב אותו לכן נביא גם שן ונחייב אותו.

אבל את רגל ואדם לא שייך להמשיך את הפירכא מאש מכיון שאדם ורגל גם אוכלים דבר הראוי לה ושאינו ראוי לה לכן לומדים מפלגא דדינא:

רש"י ממשיך ומבאר:

שלכן נקט רבא **בור** ולא אב אחר כגון: אש - ורגל

או: שן - ואדם

או : אש - ואדם

אז היה יוצא ששני אבות לא היינו יכולים ללמוד קרן - ובור קרן מפני שכולם מועדים מתחילתן וקרן אינה מועד מתחילתן וכן את בור לא היינו לומדים מכיון שכולם דרכם לילך ולהזיק ובור אין דרכו לילך ולהזיק.
וכן שרבא היה אומר שהתורה תכתוב קרן ועוד אחד מהאבות היינו לומדים הכל

כגון : קרן - שן

קרן - רגל

קרן - אדם

ונלמד את שאר האבות? תירץ רש"י שלא היינו לומדים שתי אבות אש - ובור שלשניהם אין רוח חיים משא"כ לשאר האבות.

וכן אם נקט רבא קרן - אש גם לא היינו לומדים שני אבות בור - ושן.
בור משום שזה אין דרכו לילך ולהזיק ושן כיון שקרן ואש חייב בין בדבר הראוי לה ובין בדבר שאינה ראוי לה אבל בשן חייבים דוקא דבר שראוי לה כי אחרת אין הנאה להזיקו ופטורים. ע"כ דברי רש"י.

והגמ' אומרת שלמאן דאמר שקרן הוא הכי חמור מכל המזיקים כי כונתו להזיק ויצרה תוקפה וזה סיבה שהבעלים היו צריכים לשמור, לפי זה גם אם התורה היתה כותבת בור ועוד מזיק אחר היינו לומדים גם את קרן כי קרן חמורה מכולם.
וא"כ שאלת הגמ' נשאר למה התורה צריכה לכתוב את כל האבות אם אפשר ללמוד את כולם משני אבות ומתרת הגמ' להלכותיהן דהיינו :

קרן : לחלק בין תמה למועדת.

שן ורגל : לפטור ברשות הרבים.

בור : לרבנן - לפטור את הכלים. [ודלא כרבי יהודה שמחייב על נזקי כלים בבור]

לרבי יהודה - לפטור בו את האדם.

אדם : לחייב בד' דברים.

אש : לרבנן - לפטור את הטמון. [ודלא כרבי יהודה שמחייב על נזקי טמון באש]

לרבי יהודה - לחייב ליחכה נירו וסכסכה אבניו.

